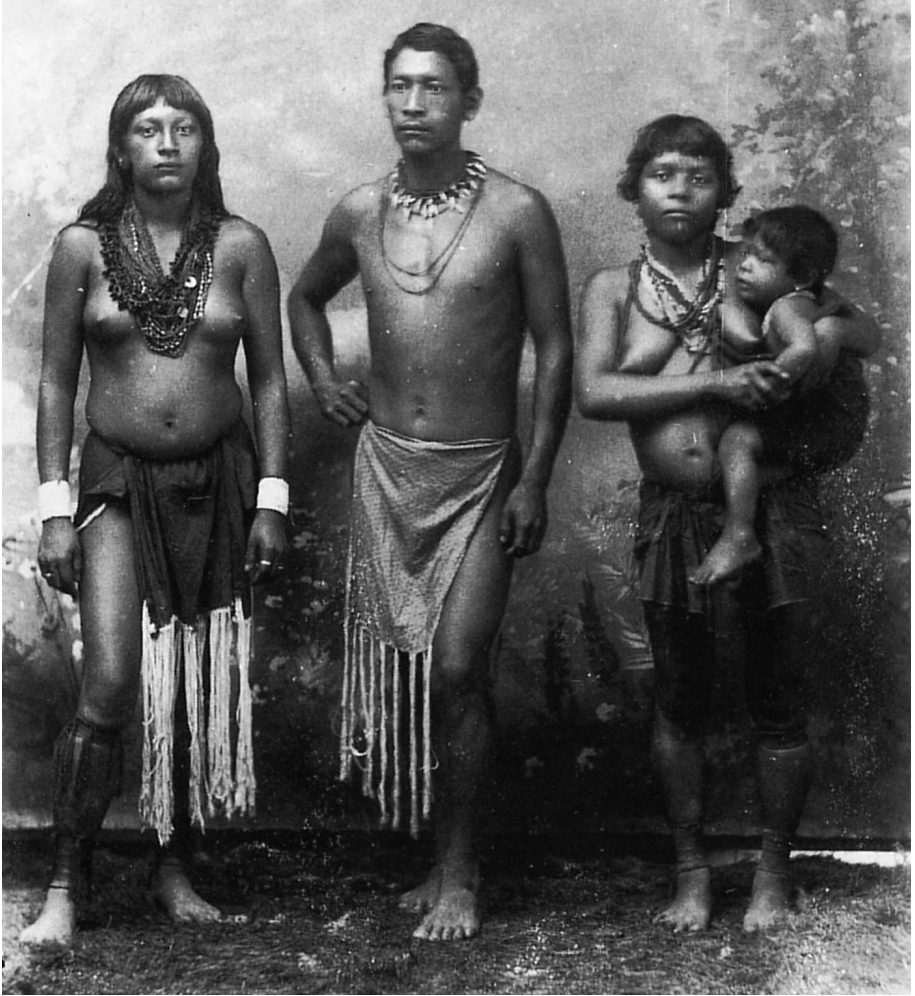

Indiaans verhaal

Jonge Caraïbse familie, begin 20e eeuw.

Indiaans verhaal

In de schaduw
van twee beschavingen

Door Reinier **Artist**

Walburg**Pers**

Inhoud

I	ONZICHTBAAR	7
II	SCHRIFTLOOS	35
III	ONDERWEG	79
IV	SARAMACCA	117
V	POELEPANTJE	145
VI	IN PARAMURU	173
VII	EB EN VLOED	209
	WOORDENLIJST	247
	GEOGRAFISCH REGISTER	252

I

Onzichtbaar

Er is een begin. Er is een begin dat duidelijk te maken heeft met de Scheping. Je gaat terug naar je begin. Je wordt geboren, je sterft. Zo kan het ook. Ik zou dit verhaal ook kunnen beginnen met: 'Ik word afgehaald door de speedboot van mijnheer Klaverweide en alles is klaar.' Nee, zo zijn wij Indianen niet.

We gaan eerst terug naar de oorsprong voor we de nieuwe wereld intreden. Je denkt aan wat de geest je gegeven heeft, dat laat je niet zomaar achter, daar ga je met respect naar toe, zodat je, als je ooit terugkomt, gerespecteerd wordt. 'Hij is terug' klinkt het in de schemering. 'Hij is terug,' zeggen de grootvaders, de grootmoeders, de vaders, de moeders, de ooms, de neven en de nichten.

Tijdloos, zegt de Mayabeschaving. Waar je ook komt, waar je ook zult zijn, je kunt je toekomst, wat je bent, niet verloochenen. Niet jij bent de persoon, het is de omgeving en waar je op dat moment bent, die bepalen wie jij bent. Je mag er zijn en je mag anderen introduceren.

Mijn volk bestaat uit vele stammen, die eeuwenlang op dezelfde wijze het binnenland van Zuid-Amerika beschermen als hoeders van de Scheping. Zoals de *Caraïben*, van wie het rijk zich uitstreckte tot Dominica, waar hun hoofdzetel was. Kent iemand buiten hen de heilige plaatsen langs de wilde kust – de *Guiana's* – die inmiddels door een andere beschaving in bezit genomen zijn? Verwant aan de Caraïben zijn de *Trio's* en de *Akurio's*, die volgens de bestaande literatuur pas in 1986 ontdekt zijn. Heersers zijn gekomen en gegaan, maar de stammen zijn onbesmet gebleven in de ondoordringbare wildernis. Tot voor kort.

Onzichtbaar zijn de *Trio's* als we in Palumeu rond het kampvuur zitten, onzichtbaar de *Akurio's*, onzichtbaar de *Caraïben*. Wat zichtbaar is, is

het houtvuur van *cupesini* hout, dat door mijn volk verzameld is, want als hun vertegenwoordiger moet ik op zijn minst goed verlicht zijn.

Suriname noemden de kolonistoren ons gebied. Wij noemden onze rivieren *Corretine*, *Capanama*, *Surama*, *Surinyama* en *Cusuwini*. Alle rivieren, alle krekten hadden voor de komst van de kolonistator hun eigen Indiaanse namen. De betekenis van een dorp werd bepaald door de flora en fauna van dat gebied. Welke soorten planten, dieren, heuveltjes kwamen er voor. Dat bepaalde de waarde van de streek. Belangrijk voor ons waren de oevers van de Cusuwini. En gezegend is *Maripaston*, dat bewaakt werd door een paar van onze *oremi's*, de heilige liederen van de *piaiman*. De *Goliath* was een van de rijkste zijtakken van de Cusuwini, die nu de *Coesewijne* heet.

De Surama – nu de Saramacca – en alle grote rivieren van de Guiana's hebben voor de Indianen sinds mensenheugenis een diepere betekenis. Deze rivieren zijn immers geschapen door *Tamusi*, de Schepper, en geheiligd of ontheiligd.

Zoals het water naar de zee vloeit, zo stromen de Indianen in hun koralen naar de zee. Het water stroomt niet alleen van de bergen. Er zijn tegenkrachten, waardoor dezelfde zee de vloed brengt die hen problemen geeft. Waar eb en vloed elkaar ontmoeten binden de Indianen hun vlotten vast. Daar genieten ze van.

Wat is er van de Indiaan overgebleven, wat is er van ze geworden, na vijfhonderd jaar overheersing, in termen van superioriteit en onderdrukking. Er is nooit een verklaring gegeven vanuit de beleving van de Indiaan. Hoe heeft de Indiaan de kolonisatie beleefd? 'We zijn gebleven wie we zijn,' is één van de eerste opmerkingen. 'We zijn gebleven in de hoek waar de wind vandaan komt. We verlaten die hoek niet.' 'Van ons krijg je nog een kans. Ga een beetje opzij.' De Indiaan zegt: 'Als ik opzij ga, ontvang ik niet meer diezelfde wind.' Maar degenen die het aanhoorden, *De Las Casas*, *Albert Helman*, *De Goeje*, de pater, de bakra's zeiden allemaal: 'Als je niet opzij gaat, zetten wij je opzij.' Wij zijn zo respectvol geweest tegenover jullie beschaving, waardering hebben we er van jullie niet voor mogen ontvangen.

Overall bij de in stamverband wonende Indianen en de Indianen in de geïndustrialiseerde samenleving is iets gemeenschappelijks te vinden.

We zijn er nog. De zuiverheid die wij geven aan de natuur hebben wij in ons weten te behouden. Onze geesten leven. Deze gave heeft de Schepping ons geschonken. De nieuwe beschaving heeft aan de rijkdommen een andere betekenis gegeven, we hebben er kennis van genomen maar die betekenis heeft niet onze instemming.

Indianen zijn verstrengeld met de grote wortels die hen door moeder aarde zijn geschonken. Natuur, planten, dieren, sterren, alles hebben de Indianen in zich opgenomen. Ze zijn ervan vervuld. Ze zullen je vertellen dat de boomwortels met elkaar verstrengeld zijn. Als ze zeggen *verstrengelen*, dan moet je jouw hele geest en lichaam laten verstrengelen met water, zee, vissen, slangen. Soms moet je worstelen. Laat ze niet bijten. Dat zijn de Indianen, ze zijn het, ze proeven het, ze dansen en slapen met ze, dat is die verstrengeling. En uit die verstrengeling komt een nieuw leven voort dat gegeven wordt aan moeder aarde.

Hoge boomtoppen, die je niet ziet, verduisteren de zon als een donker-groen gordijn, geven schaduw in de diepte. Laat alles achter wat je hebt, vreemdeling. Achteloos ben je voortgegaan, niet links kijkend, niet rechts kijkend, alleen vooruit. Loop, nee, struikel, nee, val binnen in een andere wereld. De mensenstemmen die je achterlaat, jou bekend, jou vertrouwd, door jou bemind of gehaat, worden vlagen wind.

Blijf kijken en luisteren op afstand tot je klaar bent om je onder de hoge boomtoppen een weg te zoeken. Paden zijn er niet, alleen rivieren en krekken met veel bochten.

Een wind die opsteekt en regen meebrengt voelt plotseling als een zuivering die de Indianen bijna doet dromen van een geschenk van de Schepper. De geesten van de regen begeleiden je, je wordt gezuiverd, er komt een nieuwe energie over je. En jij, wegzoeker, verkenners, begrijp jij ook de eeuwige betekenis van de rivieren en kun je onze taal naar deze tijd vertalen? Hoe kun je de tijd vertalen in onze taal? Wij kijken naar natuurverschijnselen. Als de maan boven de bomen staat, dan is het eb. Dan kunnen we doorvaren. We zaaien en oogsten volgens onze kalender, ons doorgegeven door vertellingen. Maar de uren, minuten, seconden, die kunnen we niet vertalen in onze taal, het Caraïbs.

Je komt terecht op de bodem van een uitgeholde boomstam, in een smalle kreek, die de Caraïben de *Akarani* noemen. Eerst zie je konijnen als je op onze kreek vaart. Dan komen de hagedissen.

Kijk over de rand van de korjaal en je ziet het hele volk baden. Allemaal zijn ze met elkaar in de kreek. Grootmoeder trekt een *aloëplantje*, ooit *Indiaanse zeep* genoemd, uit de kant, uitknippen en haren wassen. En ze vraagt haar kleinzoon: ‘Jongen ik kan er niet bijkomen, kun je me daar even wassen?’

De wind, *pepetjo*, de wind, *winti*. *Pepetjo* is bijna een heilige naam. Je voelt het. Hij waait soms boven je, onder je, tegen je, maar je ziet hem niet. Dankzij de wind blijft het hout van de kostgronden branden. Maar je huid gaat rillen. Want de wind kondigt ook de komst aan van de goede of kwade geesten in het dorp.

En dan het vuur. Indiaans vuur kun je met niets anders vergelijken, het is uniek, het is geheimzinnig, het komt door onzichtbare handen tot stand. Maar dat het er is weet je, dat voel je, het verwarmt je hart, je koude handen en voeten. De onzichtbaren weven met hun vuur en hun gedachten een warme deken van energie om je heen, zodat je gesterkt bent, behaaglijk gekoesterd, herboren. Het is het vuur van de kostgronden, dat door de wind blijft branden.

Bij elke monding van een kreek zijn er geesten die de kreek bewaken. Maar de goden van de krekken kunnen ook boos worden. Vrouwen in onreine toestand mogen niet in de kreek zwemmen en baden.

De bewakers van de bovenloop en de zijtakken van onze *Akaranikreek* zijn de geesten van de kaaiman, die nog steeds leven in de grote *pétoboom*. Aan de monding van de Saramacca houdt de *Okoyumbo* de wacht. Die kijkt wie de kreek in- en uitvaart. Als mensen de kreek invaren wordt de piaiman door de geesten in kennis gesteld.

De *piai* of *piaiman* is de priester, geneesheer of medicijnman in de Indiase samenleving. Aan het eind van de negentiende eeuw was de *piai* een geestelijk en politiek leider, die door de samenleving gezien werd als *jopoto*, het dorpshoofd. Van het koloniaal bestuur kregen ze de naam van *kapitein*. Die naam is nu algemeen gangbaar geworden.

Op een dag horen wij kinderen onze ooms en tantes zeggen: ‘Straks begint de droge tijd.’ Grootmoeder begint dan Indiaanse liederen te zingen, geïnspireerd door de afnemende regen. ‘De zwampen en beekjes beginnen op te drogen, we zien de verschillende vissoorten afdrijven naar de lagere gebieden, hun weg zoekend naar de rivieren. Het betekent dat wij onze tochten moeten voorbereiden, we zullen wat langer wegblijven.’

Grootmoeder zingt: ‘We gaan onze natuur volgen waar de natuur heen gaat.’ De Caraïben trekken landinwaarts en zullen lang wegblijven. Bij het lopen zeggen de vaders tegen de kinderen: ‘Loop rustig, luister naar de bladeren en takjes onder je voeten. Loop niet te snel, loop niet te langzaam, voor jezelf maar ook voor de bescherming van de Schepping.’ Zo is het altijd gegaan.

Suriname is voor ons één land. We denken niet in Boven- en Beneden-Saramacca. Onze orale vertellingen zeggen dat de Caraïben jagers waren in een belangrijk deel van West-Suriname. Zo nu en dan was er ruzie met de Arowakken, die daar ook woonden. Als schaarste zich aankondigde verhuisden we naar nieuwe plekken. Zo zijn de meeste van de dorpen ontstaan. Een paar dorpen zijn in tact gebleven.

Ons dorp heette *Akarani*. Daar woonden mijn grootmoeder, mijn moeder, mijn tantes en ooms. Mijn moeder was bij mijn vaders familie ingetrokken, ze was wees, haar eigen moeder was jong overleden. En grootmoeder Tanu maakte mijn moeder klaar voor het huwelijk met haar zoon.

In mijn jeugd bestond mijn wereld uit Akarani en de natuur. Het was één wereld, waarin alles gelijk was, een egalitaire samenleving.

Elke Indiaan zegt: ‘De collectiviteit telt.’ We zijn allen onderdeel van de Schepping, de natuur, die van ons allemaal is. We zijn één. Die eenheid kan alleen in stand worden gehouden wanneer we onszelf als gelijke zien in ons doen en laten. Iets weghalen bij iemand, stelen, dat kenden we niet, want die ander had precies hetzelfde. Op het moment dat een ander meer hout of vis gaat halen, dan klopt die collectiviteit niet meer. Als een gezin of mens begint met het verzamelen van dingen die anderen niet hebben, veroorzaakt dat onevenwichtigheid. De collectiviteit waakt daarover.

Elk geboren en ongeborn kind is van ons. Allemaal zijn we één hart, één bloed, één liefde en één verdriet. Heeft één van ons verdriet dan zullen

wij zijn hart verwarmen. Hebben we allen verdriet dan zal één van ons opstaan en ons leiden naar verzoening.

De oerwarmte is de aarde, daar worden we na onze geboorte een paar minuten aan toevertrouwd. Dan komt de bemiddelaar, die haar warmte, die ze van de aarde heeft gekregen, doorgeeft. Door de collectiviteit, die werd vertegenwoordigd door mijn naaste omgeving, mijn familie, mijn tantes en ooms, mijn grootmoeder, mijn grootvader, werd streng op mij toegezien. Zij gaven mij mijn opvoeding.

Als klein kind pakte mijn grootmoeder me over van mijn moeder en nam mij in haar hangmat. Ze had een andere warmte, een andere wijsheid. Dan werd ik naar de andere familieleden gedragen. ‘Oh, hij is het’ en dan kwamen de bijnamen. Zo ben ik aan die koninklijke namen gekomen, ze letten op mijn vingertjes. Simon keek naar Christiaan. Christiaan keek naar Simon. ‘Kijk eens naar zijn vingertjes, de vingers van de oudste zoon van Tarorinsi. Hij heeft de mooie fijne vingers van een edelman, hij zou weleens koning kunnen worden.’ Zo groeit de collectiviteit met de namen van hoogwaardigheden in hun wereld en zo werd ik klaargemaakt.

Systematisch werden allerlei aspecten in mijn opvoeding opgepakt door het aanwijzen van mensen die mij begeleidden. Naarmate ik ouder werd, werd dat aangepast.

Ik kan me nog goed herinneren dat ik met een verantwoordelijkheid werd opgevoed van taalgebruik, van vriendjes. Alleen met bepaalde jongelui, gekwalificeerde jongelui, mocht ik op de eerste jacht. Ik moest goed beschermd worden, er mocht mij niets overkomen. Toen een van de minder ervaren en kundige jongemannen van een jaar of twaalf mee zou gaan – ik was toen tien – hoorde ik mijn grootmoeder zeggen: ‘Hu, nee, niet die, die mag niet mee, die is afgekeurd, ongeschikt. Maar Petrus, die weet precies hoe de wegen zijn en als hij straks in een boom klimt, weet hij precies hoe hij de jongen instructies moet geven, hij moet mee.’

Maar ik had ook mijn streekjes. Wanneer mijn tantes en oma’s zich aan het wassen waren, gingen we met een stel jongens naar de waterkant. Dat is een normale zaak bij ons. Dan kwam ik daar – ik was de leider van zes jongens – en zei: ‘Tide of tamara, vandaag of morgen, wanneer ik de grote leider word, dan ga ik twee badplaatsen maken, aan de ene kant een voor de mannen, aan de andere kant een voor de vrouwen. Dan kan ik me ten-

minste scheren met een scheermes en met zeep, want jullie houden niet van zeep.' Dat was ook zo. Het was verboden om je met zeep te wassen. 'Keje,' zeiden die vrouwen, 'hoor die professor, hij denkt al dat hij professor is.'

Ons dorp heet naar de kreek en onze kreek is weer genoemd naar de vegetatie, die de Caraïben *Akarare* noemen, vanwege de doorzichtigheid van de omgeving waar de kreek uitmondt in de Saramacca. Dat is logisch want dat was wat onze stamvader waarnam toen hij meer dan honderd jaar geleden vanaf de Saramacca de kreek in voer, onderweg. De vegetatie, de vogels en de vissen bevielen hem. Met zijn twee broers, vrouwen en kinderen trok hij verder de kreek in. Niet om te overnachten maar om verder te gaan.

Deze eerste Indianen zagen de *podosiripalmen* langs de Akaranikreek, bouwden hun kampen met de bladeren van deze palm, als een tijdelijke beschutting. Het vestigingsproces in Akarani is in fasen verlopen. De eerste kampen op een half uur varen vanaf de monding van de Akaranikreek. Ze zien podosiribladeren, gaan aan wal, om schoon te maken en wat kampen te maken. Bij nader inzien blijkt het nog niet de geschikte plek, ze varen door. In het water zien ze het borrelen van de vissen. Weer stoppen. Eerst vissen, *barbakotten* en de vier gezusters zeggen: 'Luister mannen, we hebben bijna geen cassavebrood meer.' Want daaraan moeten we ook denken, ons cassavebrood. 'We hebben wel een paar rollen ongebakken brood.' Die rollen konden maanden bewaard worden. Maar om dat te bakken hadden de vrouwen meer voorzieningen nodig. Dus zeiden ze tegen elkaar: 'We gaan verder.'

De vestiging van de eerste bewoners verliep in drie fasen. De eerste twee in tijdelijke kampen, de laatste op hun uiteindelijke plek, de juiste plek. Eerst de prachtige vegetatie in de overgang van zwamp naar hoger gelegen grond, dan de doorzichtigheid met de verschillende begroeiingen, daarachter savanne – de *Akaraniwoï* – veel minder podosiri, maar wel troeli en Mauritiuspalm. De troeli is duurzamer, geschikt voor een langer verblijf. Op deze plek zijn ze gebleven en ze noemden het *Akarani*. De eerste hutten bouwden ze van troeli.

Er kwamen meer Indianen bij, meer bewoners. Dus zeiden de vier gezusters tegen de mannen: 'We gaan uitbreiden.' De mannen gingen de

buurt verkennen en vonden de *Blaka Watra* – een zijtak van de Saramacca, rijk aan kwikwi – en de *Iriwja Kriki*, ook rijk aan vissoorten; en de *Coesewijne*, een van de prachtige natuurgebieden van Suriname. De mannen en vrouwen waren het er na diep beraad en overleg met de piaiman over eens dat dat de plaats voor vestiging van het dorp Akarani was, naar de geesten die daar woonden, in de kreek, aan de weg, in de vegetatie, de savannen. Het moet 1880 geweest zijn. Vanaf de Saramacca was het dorp niet zichtbaar. Cateau van Rosevelt, een gerespecteerde Zeeuw, die op verzoek van de gouverneur de bekendste rivieren in kaart bracht, op zoek naar goud en *balata*, is nooit gestopt bij de Akaranikreek.

's Morgens vroeg om vijf uur gingen wij jongens naar onze kreek om te gaan vissen. Niet zomaar, de dag ervoor hadden we al voorbereidingen getroffen en onze fuiken uitgezet. Met een beetje geluk kwam je terug met vis. Niet altijd hadden we de beste plek om te vissen uitgekozen.

Om zes uur werd het eten klaargemaakt, koken of roken. Brood en rijst kennen we niet, we hebben ons eigen cassavebrood. Ook kennen we geen drie maaltijden per dag. Soms was er niets te eten, in de droge tijd niets te drinken en waren we dagen hongerig en dorstig op zoek.

Onze heilige plant is de *Koningsplant*, de *palulu*. Eén van de krachten van de palulu is het behoud van vocht. De plant groeit en bloeit of het nu regent of niet. In droge tijden gaf ze ons haar water om als drinkwater te gebruiken. De palulu was voor ons geen versiering zoals tegenwoordig het geval is. Voor ons was dit een heilige plant, beschermd door een speciale geest.

Na het eten gingen we weer door, hout sprokkelen, water halen, naar de kostgrondjes of op bezoek bij de ouderen en daar ons verhaal doen. Dat is soms een hele dagtaak.

Op de kostgrondjes vind je om te beginnen *pepre pomui*, een belangrijk deel van ons voedsel, dat zeker in de kostgrondjes moet zitten. Daarnaast ook wat zoete patat, *pomtayer* en wat suikerriet als tussengewas. Hoofdgewas is natuurlijk *maniok*, waar het cassavebrood van gemaakt wordt. Dan nog de kleinere knolgewasjes, *napoi*, wit, zwart en bruin. En ten slotte ons Indiaanse suikerriet, dat gewoon donkerpaars is.

Ik heb een paar keer meegemaakt dat ik met Ludwig, Louis en Jacobus

langs het huis van oma Tumutumu liep. Oma Tumutumu was ernstig ziek en het hele kamp zat vol mensen. We liepen door naar het huis van Petrus, waar we de waaiers gingen bekijken die hij gemaakt had. Iedereen was stil. Voor zich uit starend. Het viel me op dat de mensen zo stil voor zich uitkeken. Ik vroeg mijn moeder diezelfde avond: ‘Wat was dat voor gedoe, een heleboel mensen die niets zeiden.’ ‘Jullie hebben toch geen lawaai gemaakt, jullie zijn toch doorgelopen?’ vroeg mijn moeder.

Zo hoort het, de mensen zijn erheen gegaan om de dochter te ondersteunen in de situatie van haar moeder en hebben op z’n Indiaans laten blijken hoe ze meelevend zijn. En dat is door samen stil te zijn. Ja, moeder heeft gelijk, je gaat terugdenken aan de stille momenten in ons gezin, dat er niets werd gezegd. En ’s morgens in de stilte hoor ik mijn vader tegen mijn moeder zeggen: ‘Nooitje, ik ga het vuur aanwakkeren en dan ga ik die twee oudsten van ons vragen om uit hun hangmat te komen. Ze moeten ook leren om vuur te maken.’ Toen was ik helemaal wakker. Ja, het vuur aanwakkeren, dat hadden we nog niet gedaan.

Als je een oudere jongen wordt zegt mijn vader: ‘Jongen je moet je lendendoek beter sluiten.’ De lengte van de lendendoek gaf je rijpheid aan, je leeftijd, je waardigheid. En ook de kleur, want we hadden niet alleen rood, maar na de negentiende eeuw ook blauw. *Kusuwe* hebben we nu nog als rode kleurstof. Die gebruiken de vrouwen nog steeds voor hun beschildering.

Als pater Klinkhamer komt gaan we zijn bagage sjouwen. Ik zie pater Klinkhamer en hoor mijn grootmoeder roepen. Ze noemt Klinkhamer een Duitser, hoe ze daaraan komt weet ik niet. Pater Klinkhamer dicteert en bepaalt wie wat moet dragen. De blikken met eten, daar hadden wij altijd een oogje op, die wilden we uit onszelf wel dragen. Als tienjarige jongetjes regelen we het zo dat wij die blikken dragen, want we weten dat er in één blik zuurtjes zaten. Harde rode en groene zuurtjes die je moest opzuigen. Als je ze door wilde bijten moest je hard bijten. *Rode peerkes* uit Nederland in Marie-besluitblikken. We hebben al lang in de gaten dat de pater ons voor ons gesjouw niet gaat belonen. Om die reden pakken we de zuurtjes gewoon en verstoppen ze onder de bladeren. Later zoeken we deze plek uit om lekker te kunnen snoepen. Tegen die tijd zitten de zuurtjes echter vol mieren. ‘Dat is een straf van Tamusi’, zegt Ludwig. We

kijken elkaar aan en Petrus zegt: ‘Je kan ons nog meer vertellen, de pater is gierig.’

De vader en moeder van de rode bosmieren, ja, die hebben een heilige oorsprong. De oorsprong is ontstaan uit de heilige witte slang, de ondergrondse beschermheer van deze mieren. Soms moesten de mieren boven de grond komen om voedsel te zoeken. Ze waren gek op de bladeren van de maniok. Als de jonge sappige bladen in bloei waren, werden we geconfronteerd met de *komakumieren*. Die droegen alle bladeren weg. Begrijpelijk. Maar onze piai zegt: ‘We kunnen ze niet vernietigen, ik ga ze piaien. Laten ze bedwelmde raken door mijn piaien, want die zijn sterker dan hun bewaker de witte slang. Dat is een gemeen heertje, want hij stuurt de mieren naar onze sappige cassavebladeren en als ze dan volgegeten gevuld lekker sappig weer ondergronds gaan heeft hij zelf ook een feestmaal.’

De mier heeft dus twee betekenissen voor ons: de mier die de weg aan geeft van rust, gezondheid en voeding en de mier die vernietigt wat hem in de weg staat en die de gewassen opeet. Op onze beurt zijn wij de mieren dankbaar dat ze ons de weg wijzen naar voeding. Los hiervan zijn de mieren zelf ook voeding, we eten ze vers en rauw en soms gerookt. Als we een mierennest zagen en een bepaalde soort sappig gras zei mijn vader: ‘Mieren zijn gek, niet de mieren die op de grond lopen, maar de mieren die in hun nest zitten.’ Dan stak hij een grasspriet in het mierennest, trok deze eruit en zat de grasspriet vol mieren. Ook rupsen eten we vers, of geroosterd in bananenbladeren. Ooit hadden we een rupsenplaag in het dorp. We zagen dat als een straf. De *piaimannen* kwamen bij elkaar en gingen piaien, om de plaag te bestrijden. Na één of twee dagen waren de rupsen verdwenen. Ik zag het met mijn eigen ogen.

Onze grootste vijand op de savanne is de ratelslang. En pas daar ook op voor de *amanari*, een kleine giftige gespikkelde spin, waarvan de beet je verlamt.

De jonge vrouwen verbouwen onder leiding van grootmoeder op de kostgrondjes niet alleen maniok, maar ook ananas en rietsuiker. Ze delen het omdat het niet houdbaar is. Twintig ananassen kunnen niet in één keer op. Soms is er een ananasfestijn, wie kan de ananas het mooist snijden. Soms zijn er wedstrijden onder leiding van oom Herman. Een keer deden

we wie de meeste ananas kon eten. Toen oom Herman zelf won en diarree kreeg heeft hij nooit meer een ananaswedstrijd georganiseerd.

Vlechten is mannenwerk. De mannen doen het vlechtwerk voor de *koeroekoeroe*, de *matapi*, de waaiers. Lijkt het vlechtwerk op het gordeldier, als een hol schild, dan heet het vlechtwerk 'gordeldier.' Een tekening van streepjes heet '*marai popuru*,' dat is de borst van de maraivogel, die gestippeld is. Alles heeft betekenis. Mieren die op de grond lopen, lopen anders dan in de boom, de sporen zijn anders. En wat zeg je van de *kotaka wena-po*, het voetspoor van de watervogel? De vrouwen schilderen deze sporen ook op hun aardewerk.

Mijn vader en moeder zeggen tegen ons jongens: 'Je moet goed leren vissen en een stevige koeroekoeroe leren vlechten.' Tegen de meisjes: 'Doe je best om mooi te leren spinnen en weven. Maak jullie klaar om diensten te verlenen aan de gemeenschap.' Want vlechten, dat is voor de jongens, hangmatten weven is voor de meisjes. Wij leren jagen en vissen, de meisjes koken.

Je moet wel weten met wie je moet gaan jagen om het te leren. Oom Herman is een visser. Met oom Herman moet je niet gaan jagen want hij schrikt van de pingo's. Jagen doe je met oom Jacobus, die precies weet wanneer de bosvruchten vallen, want daar komen de pingo's op af.

De vlechtkunst begint met de *pikiri*-methode, die is het gemakkelijkst. De *pikiri* is een klein visje, *sriba* in het Sranan. Een keer stonden we om vijf uur 's morgens op om waaiers te leren vlechten, toen onze leermeester zei: 'Keer je waaier nu om, want nu gaan we tekenen wat je op de schildpad ziet.' Dat is de 'schildpad' methode.

Ik wilde weten waarom we zo vlechten en hield de zaak meestal op. Oom Herman kwam naast me zitten en zei: 'Je moet niet doorgaan, maar je moet een bocht maken.' Terwijl de andere jongens al aan de bocht waren begonnen, moest ik nog beginnen. En was ik later klaar. De *matapi* was moeilijk. De basis had allerlei fundamenten, zo nu en dan dubbele voering, zoals je in Nederland spouwmuur hebt voor de goede doorluchting. Dat is allemaal ontleend aan de natuur en de symbolen die we moesten leren. 'Waarom?' vroeg ik dan, 'we kunnen toch gewoon een lijn trekken, dan is-ie stevig genoeg.' Nee, in dat ene rondje moest je drie verschillende

symbolen zetten, met verschillende materialen, het ene dunner, het andere breder.

Nu heet het dorp *Bigi Poika*. De eerste die deze naam gebruikte was pater Ahlbrinck. Voor het eerst hoor ik de pastoor ons vertellen: ‘Je dorp Bigi Poika is een mooi dorp.’ ‘Hè, Bigi Poika, waar heeft-ie het over?’ Verbazing alom.

Ik heb later uitgezocht hoe ze aan de naam Bigi Poika kwamen. Dat komt zo. Toen de Indianen voor het eerst in aanraking kwamen met de stadsbevolking, werden er altijd twee vragen gesteld: ‘Hoe ver is het waar jullie vandaan komen en wat planten jullie allemaal?’ Bigi Poika was het dorp van de geweldige knolgewassen, *napoi*, die heel groot werden. De Indianen antwoordden dus: ‘Waar we vandaan komen is waar die grote *napoi* vandaan komen.’ In de loop van de tijd werd dat verbasterd in *Indi-aans-Creools* tot *Bigi Napoi ka* (het oogsten van de grote *napoi*) en dat werd op zijn beurt verbasterd tot Bigi Poika. Als je bij de groep hoorde zei je liefkozend *Poika*, want er kon geen vergissing zijn met *Pikin Poika*, juist, daar waar de kleine knollen vandaan komen.

Je kunt zeggen dat we aan de westkant van de Coesewijne, ons jachtgebied, drie vestigingen hadden. Bigi Poika was ons Amsterdam. Toen Bigi Poika te groot werd en het te ver werd om te vissen en de kostgrondjes aan te leggen, vertrokken een paar dorpingen naar *Gosteri* en een paar naar *Pikin Saron*, aan de monding van de *Gordijn Kreek*.

Twee keer per jaar, in mei aan het begin van de regentijd en in oktober, in de droge tijd, gingen we naar Coesewijne, ons jachtgebied. Niet vaker, om de natuur rust te geven en zoveel mogelijk reserves te behouden voor de komende seizoenen. Ik maak weleens een opmerking over de Nederlandse manier van economisch denken, waar het de gerichtheid op het individu betreft. Ik zeg dan: ‘Dat past niet in onze cultuur, dat gericht zijn op het individu wie het niet kan schelen waar alles vandaan komt, grof gezegd.’ In onze cultuur zeggen we: ‘Wij legen onze spaarpot niet in de eerste plaats voor ieder apart, maar voor de collectiviteit.’ Elke clan krijgt de kans om evenveel tijd te besteden om naar Coesewijne te gaan. Met onze clan, grootmoeder Tanu, opa Tramé en alle gehuwde dochters met echtgenoten, vormen we zeven of acht gezinnen. En natuurlijk wij kin-

deren. Mijn vader en oom Herman waren de enige twee zoons. Oom Herman was formeel buiten de Caraïbse wet getrouwd, maar kreeg dispensatie om mee te komen. Hij was immers getrouwd met een Arowakse vrouw uit *Matta* en behoorde daardoor eigenlijk bij die Arowakse familie met wie hij naar Coesewijne zou moeten gaan. Maar die Arowakken waren wat gemakkelijker en niet zo stipt over de plaats van de ingetrouwde mannen.

Mijn opvoeding is voor mij van grote betekenis. Die berust op eerbied voor de natuur. De Caraïben zien de moeder als grondlegger van de opvoeding. Onze moeder en de natuur zijn één. Vandaar dat vrouwen in de Caraïbse gemeenschap een grote verantwoordelijkheid dragen. De mannen jagen, vissen, doen ontginningswerkzaamheden en maken de kostgrondjes plantklaar, maar de drager van de hele beschaving is de vrouw. Tansi Tramé zei: ‘Zie hoe de bijen zich met elkaar bezig houden.’ Wij jongens zagen niets. ‘Bij al de Scheppingen van de natuur heb je man en vrouw, wat een schoonheid is dat, jongens kijk hoe mooi de natuur is.’ Zo ben ik tot mijn veertiende jaar opgegroeid.

Mijn naam? Wij noemen geen namen, namen zijn voor ons heilig. Maar heiligheid in onze beschaving heeft een hele andere lading dan in de westerse beschaving. Dat is de kracht om je als mens te gedragen, als mens. Dat sluit niet aan met de werkelijkheid zoals we die nu in het Westen kennen.

In Bigi Poika heb ik niets te verliezen. Ik zit in mijn hangmat. Er staat geen helikopter in de achtertuin. Er ligt geen speedboot in de kreek.

De eerste handelscontacten in Bigi Poika kwamen van de Joods-Creoolse bevolking. Ik herinner me nog Samuels, Kemble, McArthur, Berenstein, die rooms-katholiek waren. Die kwamen zelfs bij ons logeren en mijn vader gaf hen onderdak. De anderen brachten hun eigen duck-hangmatten mee, hun blikjes bruine bonen, kapucijners en corned beef. Die gasten dachten: ‘Jongens we nemen onze eigen slaapspullen mee,’ want ze rekenden er niet op dat de Indianen hen konden faciliteren. Mijn moeder noemt die canvas-hangmatten *pirapisi*, een minderwaardige naam voor een hangmat, een stuk lor. Ze konden hun hangmatten niet goed vastbinden want de duck had een ander uiteinde waar je slechts een enkel maar geen dubbel touw door kon knopen zoals wij gewend waren. Dat

ene stuk touw konden ze niet aan onze balken vastbinden. Want voor de balken van onze hutten gebruiken wij rondhout. Maar het was ook hun onbekendheid met de afmetingen van een Indiaans kamp. Ze hadden hun eigen ideeën hoe lang de pirapisi en het stuk touw moesten zijn. We hadden natuurlijk onze eigen bindtechnieken, we hadden onze eigen Amazone Caraïbse geleerdheid. En we zagen het gestuntel gebeuren. Ik hoor nog mijn moeder tegen mijn vader zeggen: ‘Kijk naar die arme zielen, hoe ze klungelen met die hangmatten. Ga ze maar helpen.’

Ze kwamen allemaal op hun manier zaken doen: over houtkap, rubbertap of notenpluk en zo nu en dan vis en wild. Dan kwamen die gasten en gingen met de kapitein onderhandelen. Ze wisten dat de kapitein de baas was. Ze hadden geen verstand van het binnenland en hoorden de kapitein uit. De Caraïben wisten natuurlijk alles van de aanwezige rijkdommen. En iedereen wilde wel geld verdienen.

Het patronagesysteem in de ontwikkelingslanden werd ontwikkeld door grote financiers uit Europa, zoals de familie Samuel (rubber) en de familie Gomperts. De Gomperts hadden grote plantages. Zij hadden hun middlemen in Paramaribo. De McArthur's zaten in hout en rubber en waren middlemen voor ondernemers uit Engeland. Meneer Kemble zat voornamelijk in rubber en hout. Men zei: ‘De Camble met een C is zwart, met een K lichter van kleur.’ Je hebt wel een verklaring dat in de wandeling Surinamers elkaar aanduiden op grond van hun huidskleur. Mijn vader en ooms viel het wel op dat er verschil in kleur was, maar dat had geen verdere betekenis. Voor hen waren alle stadscreolen westers.

Na de afschaffing van de slavernij en met de komst van nieuwe bewoners zoals de Hindoestanen ging de handel in het binnenland over op hen. Na de Tweede Wereldoorlog trokken de middlemen zich terug uit de handel, omdat dat als inferieur werd beschouwd. Dat is meer iets voor mensen die niet geleerd hebben, woekeren met producten in het binnenland. Ze stopten ermee. De Hindoestanen waren van meet af aan naar het platteland getrokken en konden zich gemakkelijker bewegen in het binnenland. De producten uit het binnenland konden ze goed gebruiken, zoals troeli voor dakbedekking. Natuurlijk kwamen ze ook in contact met andere producten zoals hout. Na de troeli-hutten gingen ze dan ook houten

huisjes bouwen. Daar hebben ze uiteindelijk een heel handeltje mee opgebouwd. Vanaf de jaren vijftig namen de Hindoestanen mede daardoor de leiding. Berestein was voorman in dienst van Karagidsingh, een grote houthandelaar. Hij kwam hout opmeten in Bigi Poika. En de Hindoestanen begonnen hun eigen houtzagerijen op te zetten. Een paar Creolen die wat zakelijker waren gingen boten maken. De Hindoestanen gingen bestellingen doen bij baas Plak, die een houtmolentje en een botenmakerij had en daarvoor ook hout aangeleverd kreeg.

Als tienjarige jongen hielp ik mijn vader, zijn broers en neven, al bij de houtkap. Dat wij werden uitgebuit, daar had ik geen idee van. Ook mijn vriendjes Bas, Petrus en Rudi – onze doopnamen – hielpen mee. Voor een paar centen moesten we *baboenhout* slepen om het bij hoog water als vloten naar de Akaranikreek te brengen en daarna naar de rivier. Dat hout groeit in zwampgebieden en is zo licht dat het blijft drijven. Het wordt gebruikt als timmerhout voor meubelen.

Daarna kwamen de Hindoestaanse opkopers. Eerst met hun boten met buitenboordmotor, niet zozeer om hout te kopen maar om nieuwe afzetgebieden voor hun producten te vinden. Zo gingen ze de dorpen af. Van de bevolking hoorden ze dan de mogelijkheden. Iedereen, ook de kapitein, vroeg: ‘Kun je nog meer voor ons betekenen?’ De Indianen hadden immers geen geld. ‘Als je lapjes wil verkopen dan kunnen we dat misschien betalen met een hertenbout of een *anjumara* of wat vlechtwerk.’ De opkopers vroegen: ‘Hebben jullie nog andere spullen?’ ‘Ja, we hebben hout.’

‘Nou dan ruilen we wat er is, geef alvast wat je hebt en over een half jaar kom ik terug. Dan moet je hout klaar hebben liggen aan de oever van de Saramacca.’ Ze kochten het hout voor een prijs die ons volledig onbekend was, zodat de opkopers ons op allerlei manieren konden manipuleren. Er ontstonden discussies over het soort hout en ze probeerden duurzaam hout goedkoper te krijgen. Ze dachten, die Indianen kunnen we alles wijsmaken. En ze hielden vol dat ons mooie *wanahout* *baboenhout* was. ‘Het is minder waard, dus jullie krijgen minder.’ Met die tientallen blokken wanahout konden de Indianen niets beginnen, ze bouwden hun hutten en kampen met heel ander materiaal. Dus wat moesten ze. Het wanahout werd voor weinig geld verkocht.